

De onmogelijkheid van gendergelijkheid

Posted on [9 May, 2014](#) by [tikara](#)

Ida Dequeecker

Verschillende verkiezingsprogramma's aan de linkerkant komen op voor gendergelijkheid. Met de beste bedoelingen en in het kielzog van het beleidsjargon. Maar het is als het verhaal van de klok en de klepel of dat van de tang op het varken... Gelijkheid en gender sluiten elkaar uit.

Maak komaf met gender

Gender dat is die roze vloedgolf voor meisjes in de speelgoedwinkel. Gender dat zijn die vrouwelijke sectoren en beroepen op de arbeidsmarkt. Gender dat is de combinatie van werk/zorg op de schouders van vrouwen. Gender dat is het slankheidsideaal voor vrouwen. Gender dat is vrouwen beoordelen op smaak en elegantie liever dan op kennis en kunde. Gender dat is seksuele agressie tegen vrouwen. En gender is voor jongens en mannen de tegenhangers van dit alles: een ruime keuze aan niet speciaal gekeurd speelgoed, aan jobs, aan mannelijke lichamen, aan al dan niet deelnemen aan de combinatie werk/zorg en beoordeeld worden op intelligentie en kennis, weggelaten met seksuele agressie...

Gender is de constructie van ongelijkheid tussen vrouwen en mannen op basis van seksuele stereotypen en een heteroseksuele tweedeling. Gender legt een stevige basis voor seksisme. Gendergelijkheid als doel stellen is gelijkheid nastreven van wat in wezen ongelijkheid als doel en rechtvaardiging heeft. Als het gaat om gelijkheid van vrouwen en mannen – en daar gaat het over – moet en we net komaf maken met gender.

Een kleine herhalingsles

Gender is een Engels woord. Het betekent geslacht. En zoals geslacht en seks in het Nederlands als synoniemen gebruikt worden, is dat ook het geval met gender en seks in het Engels.

De feministische theorievorming bracht daar verandering in. Simone De Beauvoir stelde al dat een vrouw niet als vrouw wordt geboren maar tot vrouw gemaakt wordt. De Amerikaanse feministe Gayle Rubin ging verder aan de slag met het onderscheid tussen het natuurlijke geslacht waarmee een mens geboren wordt (1) en het sociale geslacht dat aangeleerd wordt en dat cultureel bepaald is. Ze weerhield het woord sex

voor het natuurlijk geslacht en het woord gender voor het sociaal geslacht (2). De *sex/gender* theorie was geboren. Was deze theorie in het Nederlands ontwikkeld zou men van de sekse/geslacht theorie gesproken hebben. Maar het gebeurde dus in het Engels en zo is het begrip gender in de specifieke betekenis van sociaal geslacht ingeburgerd geraakt in het Nederlands en in andere talen.

Ongelijkheid en verschil

Waarom ontwikkelden precies feministen de *sex/gender* theorie? Zij waren op zoek naar verklaringen voor de systematische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Die ongelijkheid werd en wordt heel vaak aangevoeld als het resultaat van een natuurlijk verschil. Vrouwen zorgen van nature. Vrouwen zijn monogaam van nature. Vrouwen zijn passief van nature. Vrouwen zijn het zwakke geslacht van nature. Blah, blah, blah... Mannen zijn creatief van nature. Mannen zijn (rokkens)jagers van nature. Mannen zijn actief van nature. Mannen zijn het sterke geslacht van nature. Blah, blah, blah...

Het onderscheid tussen sekse en gender helpt ons te analyseren hoe de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen geen natuurlijk verschil is maar wel sociaal geconstrueerd op basis van natuurlijk lijkende stereotypen. Immers die ongelijkheid en de ermee verbonden stereotypen kunnen heel erg verschillen van cultuur tot cultuur en van tijdperk tot tijdperk. Als ze natuurlijk zouden zijn zouden ze onveranderlijk moeten zijn. En dat zijn ze nu net niet. Ze veranderen voortdurend. Ze zijn ook voortdurend voorwerp van heftige maatschappelijke discussies. De *sex/gender* theorie is daarbij een zeer handig hulpmiddel.

Vrouwelijk en mannelijk

Gender duidt dus op de constructie van heteroseksuele mannelijkheid en vrouwelijkheid. Vermits we die vanaf onze eerste ademtocht meekregen in onze opvoeding en socialisatie nemen we er ook onbewust heel wat van mee in ons gedrag en in onze houding t.a.v. onszelf en andere mensen. Zo structureert gender ons leven en de samenleving, zonder dat we er altijd erg in hebben.

Vandaag vinden velen het niet meer zo vanzelfsprekend dat vrouwen vooral geschikt zijn voor dienende en zorgende beroepen. Maar niet iedereen. Vandaag vinden velen het doorgaans vanzelfsprekend dat mannen mee helpen in het huishouden. Maar niet iedereen. En als het op mannelijk en vrouwelijk gedrag aankomt is er nog veel minder consensus. Da's écht iets voor een meisje, zegt men bij dat prinsessenjurkje. Of juist

niet bij dat spidermanpak. Hoe ‘mannelijk’ mag een politica zijn en hoe ‘vrouwelijk’ een politicus? Hoe uitdagend mag een vrouw gekleed zijn om niet de schuld te krijgen als ze seksueel lastiggevallen wordt door mannen? Waarom zijn het überhaupt altijd mannen die vrouwen lastigvallen? Zijn vrouwen van nature op zoek naar een vaste man en fladderen mannen van nature? Geven damesbladen daarom tips om je partner (seksueel) te blijven boeien en publiceren mannenbladen daarom foto’s van schaarsgeklede dames? Klopt het dat mannen meer ruimtelijk inzicht hebben en vrouwen meer taalgevoel en zo ja waarom? Waarom zijn de *Dame Edna’s* (3) van deze wereld grappig en waarom zijn er geen equivalente als man vermomde vrouwen? Enzovoort.

Het persoonlijke

Een klassiek wegzetten van feministen gebeurt met het argument dat het jaloerse lelijke manwijven zijn. Daarmee wordt ook de in vraag stelling van het allesomvattende van het gendersysteem en seksisme niet ernstig genomen. Wat feministen over het maatschappelijke niveau te zeggen hebben wordt al gauw afgedaan als gezeur en geklaag (4). En als ze in de persoonlijke sfeer “afwijken” van traditionele patronen strekt het gamma van negatieve reacties zich uit van zogenaamde humor tot ronduit geweld. Het persoonlijke blijkt het terrein van een echt gevecht te zijn.

Op die persoonlijke dimensie zijn ook de holebi en transgender bewegingen heel effectief in het in vraag stellen van het sex/gender systeem. Holebi’s laten zich niet meer opsluiten in de genderstereotypen van het traditionele man/vrouw koppel, zoals het wel blijft voortleven in komedies en moppen, waar de verwijfde Janet het nog altijd doet als billenkletser. Transgender personen spelen met de traditionele gender opdeling. Ze willen een genderidentiteit kunnen kiezen of er een andere invulling aan geven.

Deze ingrijpende verstoring van de traditionele genderordening heeft historisch structurele en individuele afkeuring, bestraffing, vijandigheid en geweld opgewekt. Het is pas door georganiseerde actie van feministische, holebi en transgender organisaties dat hierin verandering komt.

Tegelijk is het niet toevallig dat rechts katholieke organisaties, zoals momenteel in Frankrijk, in hun strijd tegen genderbewustmaking die ze beschouwen als een aanval op de natuurlijke man/vrouw verschillen hun afkeer voor holebi’s en

transgenderpersonen meenemen evenals hun verzet tegen het huwelijk voor iedereen. Evenmin is het toevallig dat ook geweld tegen die afwijkende anderen gebruikt wordt.

Publieke en privésfeer

Gender duwt mensen in niet evenwaardige vrouwelijke en mannelijke keurslijven. Traditioneel hecht onze samenleving dan ook heel veel belang aan het onderscheid tussen vrouwen en mannen. Maatschappelijk is dit strak gecodeerd, terwijl heel wat wetenschappers geobsedeerd op zoek gaan naar biologische verschillen om het te rechtvaardigen.

Gender hangt nauw samen met de moderne scheiding tussen een publieke en privésfeer, respectievelijk de wereld van de productie en die van de reproductie, de wereld van de kostwinners en die van de zorgsters, verbonden in een hetero-huwelijk of equivalente verbintenis, kortom respectievelijk de mannenwereld en de vrouwenwereld. En dat heeft verstrekende maatschappelijke gevolgen, waartegen het feminisme al meer dan een eeuw vecht. Het eist gelijke persoonlijke rechten en vrijheden voor vrouwen en gelijke toegang tot de publieke ruimte. Met heel wat resultaten maar de ongelijkheid is niet weggewerkt. De eis dat mannen evenredig delen in de verantwoordelijkheden in de privésfeer heeft heel wat minder resultaten. Het ongelijke genderkeurslijf blijft bestaan.

Gender en klasse

Feministen kijken naar de wereld door een “genderbril” om de ongelijke sociale en persoonlijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen te analyseren. Het is een complex gegeven omdat de samenleving niet alleen geordend is volgens twee verschillende ongelijke geslachten maar ook volgens klassen.

Naargelang de klasse waartoe mensen behoren, mannen zowel als vrouwen, heeft gender een andere inwerking. Vrouwen en mannen uit de meer begoede klasse hebben de meeste materiële mogelijkheden om de ergste gangbare persoonlijke en structurele genderbeperkingen al dan niet aan hun laars te lappen.

Het geeft voedsel aan een verlicht feministisch discours dat stelt dat gender er niet meer toe doet. Maar in wezen zijn die nieuwe vaders, huismannen, supervrouwen of onthaastende koppels niet meer dan geprivilegieerde varianten op de heersende genderordening.

Gezinnen die moeten krabben om rond te komen redden zich vaak met een traditionelere al dan niet religieus geïnspireerde man/vrouw takenverdeling. Vrouwen met superslechte perspectieven op de arbeidsmarkt zoals gesplitste uren, lagen lonen, verre verplaatsingen of die helemaal niet aan de bak komen kunnen meer baat hebben bij een 'keuze' om thuis te blijven.

Uiteraard vloeien genderopvattingen van mensen niet automatisch voort uit hun materiële omstandigheden en klassenpositie. Maar er is wel een verband. Niet toevallig zijn daar ook twee verklarende theorieën voor. De vrije keuze theorie zegt dat mensen vandaag kunnen kiezen en dat die keuze al op heel jonge leeftijd tot uiting komt. Een andere theorie ziet een structurele verklaring: mensen maken keuzes binnen een bepaald sociaal-economisch beperkend maatschappelijk kader.

Hoe het ook zit met die keuzes, het is logisch dat mensen een zekere harmonie nastreven tussen hun sociaal-economische situatie en hun genderopvattingen in hun persoonlijk leven. Ze worden daarin trouwens aangemoedigd door een voortdurende maatschappelijke reproductie van traditionele genderopvattingen via het onderwijs; via de speelgoedindustrie; via de religie; via de reclame en media; via een arbeidsmarkt die ook haar mannelijke en vrouwelijke sectoren, beroepen en functies heeft, enz.

Gender en sociale strijd

Allerlei omstandigheden kunnen die harmonie ook weer verstoren. Heel wat mensen en feministische organisaties verwerpen individueel en collectief de opgedrongen seksepatronen en rigide regels.

Maar periodes van sociale strijd zijn de momenten bij uitstek waarop van de maatschappelijke en individuele seksepatronen grondig verstoord worden. De strijd van de vrouwen van FN Herstel en Ford Dagenham voor gelijk loon voor gelijk werk in de jaren 60 maakte komaf met de vanzelfsprekendheid dat vrouwen minder loon krijgen omdat ze vrouwen zijn. De strijd van de arbeidsters van LIP in Besançon die in de jaren 70 samen met de mannen hun bedrijf bezetten en in zelfbeheer horloges produceerden maakte snel komaf met ingebakken vooroordelen over wat hoort voor vrouwen. En al die vrouwen die zich in de jaren 70 en 80 organiseerden uit solidariteit met hun mannen tijdens de Britse mijnstaking, tijdens de dokstaking en tijdens de bezetting van RBP in Antwerpen om zo maar enkele voorbeelden te noemen konden niet anders dan uit hun traditionele sekserol treden om die anders in te vullen! Evenals

de mannen. Mijnwerkers die de kinderoppas op zich namen terwijl de vrouwen actie voerden, het was niet ongewoon!

De uitgelezen momenten die de heersende genderstereotypen onderuit halen zijn opstanden en revoluties. Het gebeurde in de Franse revolutie, de Russische revolutie, de Sandinistische revolutie, de Arabische revoluties. Telkens zijn het de vrouwen die zodra ze deelnemen aan de strijd moeten opkomen om volwaardig te kunnen deelnemen, wat betekent dat ze hun traditionele rol doorbreken. Eenvoudig is dat niet, want tegelijk zijn vrouwen ook het doelwit van aan gender gerelateerde hatelijkheden en misdaden zoals verkrachting, zowel van de vijand als van diegenen die niet aanvaarden dat ze uit hun traditionele rol treden.

Elke sociale “ordeverstoring” brengt een massale verstoring van de genderstereotypen met zich mee. Zelfs oorlogen. Berucht zijn de wereldoorlogen tijdens dewelke vrouwen in grote getale deelnamen aan de (oorlogs)productie.

Elke terugkeer naar orde brengt in zijn kielzog een terugkeer van de gender orde met zich mee. Uiteraard aangepast aan de nieuwe omstandigheden, maar altijd met een herbevestiging van de ongelijkheid van vrouwen en mannen. Beruchte voorbeelden zijn het familierecht in de *code napoléon* dat vrouwen handelingsonbekwaam verklaarde na de Franse revolutie en het stalinistisch herstel van huwelijk met de verering van de kinderen producerende vrouwen na de Russische revolutie.

Het is een van de sterke argumenten voor een autonome vrouwenbeweging die niet alleen gender onderuit haalt maar er ook over waakt dat voortgebouwd wordt op verworven vrijheden een dat een terugkeer naar of herdefiniëring van onderdrukkende genderpatronen niet mogelijk is.

Gendergelijkheid? Een misbegrepen eis

Gender is een feministisch concept om de sociale constructie van de ongelijkheid van vrouwen en mannen in een gegeven maatschappij te analyseren. Het maakt duidelijk dat mannen en vrouwen gemaakt worden, hoe natuurlijk mannelijkheid en vrouwelijkheid ook mogen lijken.

Als vrouw mannelijke en als man vrouwelijke rolpatronen overnemen of spelen met rolpatronen toont dat aan hoe artificieel die patronen zijn. Doen dus, elke ondermijning van gender is goed.

Maar gender hangt nauw samen met de globale ongelijke structuur van een samenleving. Kan dan het (ongelijke) genderonderscheid hier en nu gelijkgemaakt worden? Neen, het kan hoogstens “gelijkwaardig” worden. Elk zijn of haar rol.

Dat mensen de vrijheid nemen en opeisen om hun gender te kiezen, daar zijn we zeker voor. Maar ook dan blijft gender de ongelijkheid verbeelden tussen wat hoort voor een man en wat voor een vrouw.

Gendergelijkheid nastreven betekent gelijkheid van sociaal geconstrueerde sekserollen nastreven. Maar waarom gelijkheid van die rollen eisen in plaats van die rollen te ontmaskeren voor wat ze zijn: onderdrukkingsmechanismen. Een samenleving waarin mensen gelijk en vrij zijn heeft geen geconstrueerde sekserollen nodig.

Laten we dus gaan voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en gender houden om te analyseren hoe sekse – ongelijkheid vorm krijgt. Ooit komt de dag dat we in opperste verbazing terugblikken naar de vreselijke geschiedenis van sekse, gender, onderdrukking en uitbuiting.

Ida Dequeecker

Noten

1. Al komt cultuur daar ook in tussen. Elke boreling wordt meteen ingedeeld bij het vrouwelijke of het mannelijke geslacht, al is dat geslacht niet noodzakelijk altijd evident of al weet men niet of die boreling zich later goed zal voelen in het haar of hem toegewezen geslacht.
2. Al worden in het Engels sex en gender toch nog door elkaar gebruikt.
3. Dame Edna is een fictieve TV presentatrice, gespeeld door Barry Humphries.
4. Dat was al het geval in de tijd van Dolle Mina. Ook toen waren er journalisten die ons aanmaanden wat minder serieus te zijn.